

Med inntil visshet grensende sannsynlighet

Disse ordene brukte den av retten oppnevnte sakkyndige, professor i odontologi, Strøm, da han i rettsaken mot Fredrik Fasting Torgersen i 1958 avla vitneprov som klart slo fast at det var Torgersen som hadde avsatt bittmerkene på den drepte Rigmor Johnsen's bryst.

Blant flere indisier som aktoraten den gang mente pekte mot Torgersen var det nevnte tannbittbeviset det viktigste. Dermed var Torgersens skjebne besejlet. Riksadvokat Lauritz Jensen Dorenfeldt, avsluttet rettssaken mot Torgersen med de berømte ordene: «Denne mannen må aldri mer slippes løs på samfunnet!» Det skulle gå 16 år før han igjen var en fri mann.

Liland, Moen og Rødseth

Noen år senere, i 1970, kom rettsmedisinske eksperter på nytt i fokus i den såkalte øksedrapssaken i Fredrikstad. To mennesker ble funnet drept julaften 1969. Denne gang gjaldt det å fastlegge dødstidspunktet til de to drepte. De medisinske sakkyndige var på nytt skråsikre i retten. Ofrene var med 100 % sikkerhet drept den 22. desember. Den mistenkte Per Liland hadde ikke alibi for denne dagen. Dersom drapene derimot hadde skjedd den 23. desember var Lilands alibi vannrett. Liland ble dermed dømt til 21 års fengsel og 10 års sikring. I begynnelsen av 1990-årene lyktes det den private etterforskeren Tore Sandberg å få saken gjenopptatt. Liland ble frikjent i 1994. Han døde 2 år senere.

I 1978 og 1981 ble den sterkt funksjonshemmede Fritz Moen dømt til 21 års fengsel for voldtekt og drap på 2 unge jenter i Trondheim. Takket være samme Tore Sandbergs utrettelige innsats ble Moen frikjent for begge drapene 15 år senere.

Etter at juryen hadde felt Moen uttalte forsvareren, den ikke ukjente høyesterettsadvokat Hestenes: «for før-

ste gang i skranken tillater jeg meg å si at det er begått et justismord». Lagmannen reagerte øyeblikkelig: «Jeg vil ha meg frabedt slike uttalelser i retten».

Rødseth-saken på Møre i 1981 er et annet eksempel på det en rettstragedie. Her gjaldt det å fastslå dødsårsaken til et noen måneder gammelt og sykelig barn. Den tilkalte medisinske ekspertise var igjen helt sikre, dødsårsaken var mishandling og ikke sykdom.

Faren til barnet Rødseth ble dermed, i 1982, dømt til 2,5 års fengsel.

Han gav seg i midlertid ikke. Og fikk stor støtte fra mange hold. Takket være, ikke minst frivilliges iherdige innsats, (en av dem var for øvrig den nå avdøde skuespilleren Wenche Foss), ble Rødseth frikjent i 1997, og tilkjent en stor erstatning.

Tannbittbeviset

Torgersen-saken har i alle år hatt folk som arbeider utrettelig for å få gjenopptatt saken. Nye fagfolk har også her, kommet til at det er skjellig grunn til tvil. Mildt sagt.

I forbindelse med Torgersens 80-årsdag sist høst ble det utgitt et festskrift som oppsummerer saken så langt.

Torgersen ble felt først og fremst av tre bevis:

- Det ble funnet barnåler i hans dress som påtalemyndigheten mente stammet fra et juletre som lå i kjelleren der den drepte ble funnet. Med støtte fra sakkyndige eksperter på botanikk.

- Det ble funnet avføring på hans klær som stammet fra åstedet; hevdet påtalemakten, igjen ble denne konklusjonen trukket etter de teknisk sakkyndiges uttalelse.

Senere er det reist sterk tvil om begge disse bevisene.

Vi skal knytte noen kommentarer til det tredje beviset, det såkalte tannbittbeviset.

Det ble nemlig funnet merker etter et bitt i den dreptes bryst. Odontologiske

vitenskapsmenn kom, etter å ha undersøkt Torgersens tenner, til at det var overveiende sannsynlig at det var han som hadde avsatt disse merkene.

Det kan være interessant å prøve å sette seg i situasjonen til en vitenskapsmann når det gjelder slike bittmerker. Hvordan angripes oppgaven å prøve å slå fast om et bittmønster avsatt i et kvinnebryst på et drapsoffer stemmer med tannsettet til en bestemt person? Dersom en skulle bruke metoder som er vanlig i naturvitenskapen kunne en tenke seg å gå fram omlag slik:

A) Få tak i en kvinnelig forsøksperson (og aller helst flere for å eliminere individuelle forskjeller når det gjelder vevstype).

B) La en gruppe på 8–10 (helst mange flere) menn med vanlig forekommende tannstillinger sette den type kraftige bitemønster i forsøkspersonenes bryst.

C) Analyseoppgaven ville så gå ut på å la en ekspert som ikke kjente til hvem som hadde bitt, prøve å identifisere hvem som hadde satt de forskjellige merkene. Dersom vedkommende lyktes i samtlige tilfeller står en overfor en 100 % sikker metode. Dersom treffprosenten var mindre er metoden mer tvilsom, sannsynligvis helt ubrukelig. I tillegg ville en her stå overfor den tilleggsvarske at det her dreide seg om en forsøksperson som var død, med de endringer i vevet som den prosessen medfører.

Vitenskapelige krav

Enhver kan ved å møte opp på en av de offentlig annonserte doktordisputaser i medisin og medisinrelaterte fag, forvise seg om at det er slike krav som stilles for at en konklusjon skal være holdbar.

Enhver skjønner og at det ville være svært vanskelig for ikke å si umulig å sette opp et slikt forsøk i for eksempel

Torgersen-saken. Antallet avsatte bittmønstre i kvinnebryst som kommer helsevesenet for øret er sannsynligvis meget lite. I alle fall når det brystet som i etterhånd skal undersøkes består av dødt vev. Dermed vil også erfaringsmaterialet som en ekspert eventuelt skulle kunne støtte seg på, bli meget mangelfullt. Kanskje vil det mangle helt?

Bjugn

I den kjente Bjugnsaken er det for eksempel på sin plass å spørre på hvilken bakgrunn de eksperter uttalte seg, som mente å kunne fastslå at de hadde observert forandring i kjønnsorganene hos barn i 2–3–4 års alderen. Til hvilket referansemateriale viste de?

En hver er uskyldig inntil.....

I alt vitenskapelig arbeid fins det etiske retningslinjer som sier at en ikke kan

trekke sikre konklusjoner i slike situasjoner. Spesiell aktsomhet må vises når konklusjonen skal brukes i en rettssak. Her kommer en inn på hjemmebanen til en annen type profesjonister; profesjonister som arbeider etter den hovedregelen at enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist og at enhver tvil skal komme tiltalte til gode.

Overdreven respekt paret med kjepphøyhet

Konklusjonen er etter min mening at ikke bare folk flest, men i særdeleshet jurister merkelig nok, har overdreven respekt for spesielt naturvitenskapelige resultater, i alle fall de som tjener deres egen sak. Med en gang et resultat fra et laboratorium ankommer aktoratet har de mektige statsadvokater og deres håndgagne en tendens til å oppfatte dem som ugjendrivelige fakta. Til nå

har også sjelens forståelsegjære hatt fritt spillerom i rettslokalene. Er det noen grunn til det?

Det er i det hele tatt et spørsmål om ikke de lærde *doctores medicinae*, med og uten sjel, burde være mindre kjepphøye i sine konklusjoner. Også her dreier det seg om å være med å, om ikke å redde liv, så i alle fall å vise respekt for liv. Livene til slike som Liland, Rødseth og Fredrik Fasting Torgersen. Og sikkert mange andre.

I USA antar eksempelvis Amnesty at mellom 70 og 80 av de ca. 1 400 som er henrettet etter at dødsstraffen ble gjenopptatt i 1976 er blitt feilaktig dømt. Det har ikke minst DNA-analyser bevist.

*Sigmund Hov Moen
siv.ing., høgskolelektor
sigmoe@westerdals.no*